

ЗАВЕТЪТ НА БУНТОВНИКА В СТИХОТВОРЕНИЕТО „НА ПРОЩАВАНЕ“

Поезията на Хр. Ботев обединява в едно неговия житейски път и неговите художествени обобщения. Ботев живее през най-драматичните години от историята на народа ни. Но неговата дейна, кипяща от енергия натура не го прави наблюдател и летописец на ставащото. Той пряко участва в събитията, въздейства им, създава ги. В стихотворението „На прощаване“ поетът разкрива революционната си същност чрез съкровения изповед на бунтовника емигрант преди да тръгне по страшния, но славен път на борбата. Както в цялата Ботева поезия, така и тук личностното присъствие на човека се измерва с голямата му любов към родината. Творбата е съкровена изповед на един достоен и самоотвержен син на своя народ, който е направил житейския си избор и отправя своите нравствени послания към майката, братята и към идните поколения.

Изповедта е заложена още в повода за създаването на творбата. Героят е решил да поеме жертвеният път на сърцето, който води към смъртта-безсмъртие. Направил своя житейски избор – да поеме по пътя на борбата, бунтовникът осъзнава, че по-вероятно е да намери своята гибел в битката за свобода. Ето защо първа в структурата на същинската част е картината на смъртта. В нея бунтовникът отправя своя завет, който е нравствено послание за времето, когато подвигът му ще бъде разбран и оценен. Лирическият герой иска от своите братя да разберат смисъла на саможертвата му и да продължат борбата, прегърнали идеала за свобода. Подвигът на героя трябва да бъде пример за творческо поведение, да им даде сили, да ги научи на любов към отечеството и ненавист към поробителя. За бунтовника истинският живот след смъртта е възможен само ако вдъхнови останалите да продължат делото. Затова той търси разбиране у майката-пазителка на родовите традиции и предания, духовен мост между предци и потомци. Тя трябва да предаде завета на загиналия към невръстните му братя, а нейният разказ, равностоен на юнашка песен, да просветли съзнанието им за смисъла на саможертвата.

Чрез майката, бунтовникът завещава своя пример на бъдещите поколения. Той иска неговите „братя невръстни“ да продължат делото му. Думите „силно да любят и мразят“ са кратки, но изпълнени с драматизъм. Лирическият герой завещава на тези, които ще дойдат след него, горещата си любов към всичко скъпо и свидно, към род и родина, към свободата и омраза към потисничеството и насието, към това, което пречи на човека да бъде свободен. Сам той със свободен дух и непреклонен пред тиранията, прави своя житейски избор и тръгва по пътя на борбата с ясно съзнание какво го очаква – най-вероятно смъртта или жадуваната свобода. Движеща сила в поведението му са двете основни чувства – любовта и омразата. Неговата пламенна душа е изпълнена със свещен гняв и непримиримост към робството. Изборът е направен, а изходът е „свобода или смърт юнашка“.

Бунтовникът знае, че за едни саможертвата му ще бъде повод за морален упрек, но за други – юнашки подвиг, нравствен пример. Времето – вай-верният съдник ще даде най-точната оценка на събитието.

В началните стихове на втората смислова цялост като художествен детайл се явява куршумът. Неговият образ не е еднозначен. Той може да бъде убиец – „паднал съм с куршум пронизан“, но и вестител на започващата бурна революция – „куршум пропей над село“. Борбата е празник, тържествен миг, начало на нещо ново, пълно с надежди. Нейни движещи сили са горещата любов към род и родина и силната омраза към робството.

Лирическият герой знае, че неговата постъпка ще бъде оценена по различен начин. За някои ще остане неразбран, защото има и такива, които са се затворили в своя малък егоистичен свят, побиращ само преходните им ежедневни грижи. Именно тези хора заклеяват избора на бунтовниците. Оценката, която дават тези роби на духа – „нехранима излезе“, е клеветяща, оскверняваща паметта на героя. Тя принадлежи на настоящето, затова е временна, мимолетна. Последната оценка ще принадлежи на историята и на бъдните поколения. За тях, за близките, това ще бъде нравствен пример, който ще вдъхновява за подвиг. Бунтовникът желае да се знае за непокорния му дух, за нежеланието му да се примири с робската участ, гледайки, „сюрмашко тегло“. Лирическият герой копнее и мечтае последователите му да бъдат закърмени с любов към родината и омраза към поробителя. Той отправя послание към тях с творбата си. Избира своите вестители. Призовава майка и братя да превърнат смъртта в безсмъртие.

Основна роля за това бунтовникът отрежда на майката. В дома – най-святото място – майката трябва да разкаже „със сърце“ за живота и смъртта на своя син. На силата на майчиното слово се уповава лирическият герой, жадуващ да остане в паметта на своите „братя невръстни“. Майката е посредникът между синовете.

Предчувствайки трагичната си гибел, бунтовникът моли майка си да разкаже на братята му историята на неговата смърт, за да не остане подвигът му неразбран и забравен. Тя трябва да предаде заветите на падналия в бой за свобода.

*...да помнят и те да знаят,
че и те брат са имали,
но брат им падна, загина,
затуй, че клетник не трая
пред турци глава да скланя,
сюрмашко тегло до гледа.*

Глаголът „помнят“ е знак за родовата памет, но това не е достатъчно – бунтовникът иска от своите братя да осмислят идеала. Показателна в това отношение е лексемата „знаят“, която се включва в една тематична мрежа с глаголите „търсят“ и „найдат“. Братята трябва да бъдат активни и да продължат делото, нарамвайки оръжие.

Към възможностите на утрешния ден лирическият герой насочва вниманието още в началото на творбата. Той мъжествено заявява:

Аз може млад да загина...

Смъртта за емигранта-бунтовник не е цел и смисъл на живота му, но и чрез нея той е готов да защити идеалите си, да докаже, че е достоен син на своя народ и че свободата на народа е по-ценна от живота на отделната личност.

Бунтовникът е загинал, но това е физическа смърт. Верният народен син остава в народната памет. Духът му е безсмъртен и вдъхновява следващите поколения борци. Падналият в бой срещу поробителя се слива с родната природа и става миг от вечността. Метафоричните стихове: „бяло ми месо по-скали / по скали и по орляци/ черни ми кърви в земята /, земята, майко , черната.../“ са изградени на основата на антитезата. Контрастът между белия и черния цвят подчертава трагизма на саможертвата. Скалите и орляците поражда асоциация за извисения човешки дух, за постигането на абсолютна свобода. „Земята - черната“ е тяхната противоположност, но тя е и раждащата, а също и част от целостта на родното пространство.

Идеята смърт-безсмъртие е внушена чрез величественния пространствен модел, изваян в черно-бели краски. Красотата и величието на смъртта – подвиг не може да се вмести в традиционните битово-житейски представи за целостта на мъртвото тяло и тясното пространство на гроба. Чрез пространствените измерения на подвига - от земята, до висините на небето се прославя и възвеличава бореца. Лирическият герой изразява повелята си към майката, а тя „юнашката“, трябва да намери сили да предаде завета на бореца за свобода на неговите „братя невръстни“ и на целия народ. Бунтовникът разбира, че е възложил най-трудната мисия на майката – сама да тласне братята му по пътя на борбата. Способността му да съпреживява болката и страданието му помагат да намери друг начин, по който да предаде завета си – на хорото - чрез неговата песен юнашка.

Тя ще бъде чута само от майчиното сърце. Песента е метафоричен образ на идеите, които следва бунтовникът. Сказанието и песента издигат лирическия „аз“ над конкретното време и го увековечават. Лирическият герой вярва, че борбата и саможертвата му ще бъдат помнени. Бунтовникът иска песента му да бъде чута. Тази песен неминуемо ще предизвика скръб в сърцето на най- близките - майка и либе. Въздишката на „две сърца мили“ и двете сълзи капнали „на млади гърди и стари“ са емоционален тласък, който ще приобщи братята към борческото верую на загиналия. Дълбокото женско състрадание ще бъде предизвикателство към мъжката чест на братята:

*...но туй щат братя да видят
и кога, майко, пораснат
като брата си ще станат –
силно да любят и мразят...*

Лирическият герой вярва, че братята му ще продължат неговия път и борбата ще бъде продължена до победен край.

ХРИСТО БОТЕВ – „НА ПРОЩАВАНЕ“ (ЗАВЕТЪТ НА БУНТОВНИКА...)

Прощавайки се с живота на обикновен човек, бунтовникът тръгва по пътя на саможертвата и безсмъртието. И макар че в сърцата на неговите близки тегне страшната мъка от раздялата, която вероятно е завинаги, героят не само търси тяхната прошка и разбиране. Неговите думи за сбогом всъщност са послание към близките и поколенията да разберат, да помнят и да тачат идеалите, заради които героят отива на смърт.